

İnsan ve Sosyal Bilimler Dergisi

İzmit High School

Hilmi Tunahan Örs¹

Sakarya University, Institute Of Social Sciences, Contemporary History Master Student

ABSTRACT

This study is about the modernization of Ottoman education, the establishment of the high schools in the Ottoman State and the İzmit High School. Literature search method was used in this study. In addition to books and articles on the subject, Ottoman archival documents and Ottoman State annuals were used in this study. Resources were brought together to form a coherent whole. The aim of our study is to give information about to opening of İzmit High School, the staff and the number of students. Firstly, the modernization process of Ottoman education was mentioned. Then, when and under which conditions the Ottoman high schools were established. Then, it was informed about the establishment of the İzmit High School, one of the most important high schools established in the Ottoman provinces, the names of teachers and the number of students. In order to beter understand this information related to the school, tables were created in a chronological order. As a result of our study, we have reached important findings about İzmit High School's teaching staff, number of students and the courses taught at school.

Key Words: Modernization, Ottoman, education, İzmit, high school

ARTICLE INFO

Received: 04.05.2019

Revision received:
09.05.2019

Accepted: 09.05.2019

Published online:
21.05.2019

¹ *Corresponding author*
Sakarya University, Contemporary History
Master Student
hilmi_tunahan42@hotmail.com
0536 969 27 65

İzmit İdadi Mektebi

Hilmi Tunahan Örs²

Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi Yüksek Lisans Öğrencisi

ÖZET

Bu çalışma Osmanlı eğitiminin modernleşmesi, Osmanlıda idadilerin kuruluşu ve İzmit İdadi Mektebi hakkındadır. Çalışmamızda literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. Konuyla ilgili kitap ve makalelerin dışında Osmanlı arşivi belgeleri ve Osmanlı devlet yıllıkları (salnameler) kullanılmıştır. Kullanılan kaynaklar bir araya getirilerek tutarlı bir bütün oluşturulmaya çalışılmıştır. Çalışmamızın amacı İzmit İdadi Mektebi'nin açılışı, hoca kadrosu ve öğrenci sayısı hakkında bilgi vermektir. İlk olarak Osmanlı eğitiminin modernleşme sürecinden bahsedilmiştir. Daha sonra Osmanlı taşrasında açılan önemli idadilerden birisi olan İzmit İdadi Mektebi'nin kuruluşu, muallim isimleri ve öğrenci sayıları hakkında bilgi verilmiştir. Mekteple alakalı bu bilgilerin daha iyi anlaşılması için kronolojik bir sırayla tablolar oluşturulmuştur. Çalışmamız sonucunda İzmit İdadi Mektebi'nin muallim kadrosu, öğrenci sayısı ve okulda okutulan dersler hakkında önemli bulgulara ulaştık.

Anahtar Kelimeler: Modernleşme, Osmanlı, eğitim, İzmit, idadi

MAKALE BİLGİSİ

Alınma Tarihi:
04.05.2019
Düzeltilmiş hali alınma tarihi: 09.05.2019.
Kabul Edilme Tarihi:
09.05.2019
Çevrimiçi yayınlanma tarihi: 21.05.2019

² Sorumlu yazar iletişim bilgileri:
Sakarya Üniversitesi, Yakınçağ Tarihi
Yüksek Lisans Öğrencisi
hilmi_tunahan42@hotmail.com
0536 969 27 65

Giriş

Eğitim toplumların her alanda ilerleyebilmesi için gerekli olan en önemli araçtır. Eğitime önem veren devletler her alanda bir adım öne geçmektedir. Osmanlı yöneticileri XVIII. yüzyıldan itibaren birçok alanda ıslahat ve yenileşme hareketlerine girişmişlerdir. Yenileşme hareketleri yapılırken eğitim de ihmal edilmemiştir. Eğitim alanındaki yenileşme hareketleri XVIII. yüzyılın sonlarında başlamıştır. Bu alanda en ciddi adımların atılmaya başladığı dönem ise II. Mahmut dönemidir. II. Mahmut döneminden itibaren hem eğitimde teşkilatlanmaya gidilmiş hem de birçok modern eğitim kurumu açılmıştır. Açılan modern eğitim kurumları arasında rüşdiye mektepleri ve idadi mektepleri ile pek çok askeri ve yüksek okul bulunmaktadır. Bunun dışında öğretmen ihtiyacını karşılamak için öğretmen okulları da açılmıştır.

Osmanlıda idadi mekteplerinin kuruluş süreci Osmanlı eğitim tarihinin dönüm noktalarından birisi olarak kabul edilen 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile başlamıştır. Bu nizamname kapsamında kurulacak okullar ile kurulması için gerekli şartlar tek bir yasada açıklanmıştır. Nizamname ile kurulması planlanan eğitim kurumlarından birisi de idadilerdir. İdadilerin kuruluşu mali yetersizlik ve hoca eksikliği nedeniyle II. Abdülhamit dönemine kadar gerçekleştirilememiştir. Maarifperver bir padişah olan II. Abdülhamit döneminde sürdürülen okullaşma politikası kapsamında taşrada da birçok idadi mektebi açılmıştır. Bu dönemde taşrada açılan en önemli idadilerden bir tanesi İzmit İdadi Mektebi'dir. Çalışmamız kapsamında mektebin kuruluşu, muallim kadrosu, öğrencisi sayısı, okutulan dersler tablolarla zenginleştirilerek anlatılacaktır. Araştırmamız sonucunda mekteple ilgili konularda ayrıntılı bilgiler verilmesi hedeflenmektedir.

Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi

Osmanlı eğitim sistemi XVIII. yüzyıl sonlarına kadar ilkökul düzeyindeki sıbyan mektepleri ile medreselerden oluşmaktadır. Osmanlı idarecileri XVIII. yüzyıldan itibaren çeşitli alanlarda ıslahat ve yenileşme hareketlerine girişirken eğitim alanında da önemi adımlar atılmıştır. Eğitimde yenileşme hareketleri 1770'li yıllardan itibaren, öncelikle askeri okullar açılarak başlamıştır. Eğitimde yenileşme hareketlerinin askeri alanda başlamasının nedeni devletin savaşlarda aldığı yenilgiler ve iyi yetiştirilmiş askeri personel ihtiyacıdır (Akyüz, 2012: 59-144).

Osmanlılarda açılan ilk modern eğitim kurumu, 1773 yılında Macar asıllı Fransız askeri Baron De Tott'un yardımıyla kurulan Mühendishane-i Bahrî Hümayûn'dur (Deniz Mühendishanesi) (Somel, 2010: 41-42). Bu okulun açılmasında Osmanlı donanmasının 1770 yılında Rus donanması tarafından Çeşme limanında yakılmasının büyük rolü vardır. (Akyüz, 2012: 144). Bu okuldan sonra 1795 yılında Nizam-ı Cedit ordusunun subay ihtiyacını karşılamak amacıyla İstanbul'da Mühendishane-i Berri-i Hümayûn (Kara Mühendishanesi) adıyla yeni bir okul açılmıştır (Bilim, 1999: 238).

Osmanlılarda modern eğitim sisteminin oluşturulması için ilk ciddi adımlar II. Mahmut döneminde atılmıştır. II. Mahmut 1824 yılında yayınladığı bir fermanla ilköğretimi zorunlu hale getirmiştir. Ancak bu fermanın hükümleri yalnızca İstanbul'u kapsamaktadır (Cihan, 2014: 155-156). Ayrıca bu dönemde eğitim işleri Meclis-i Umur-u Nafia ve Meclis-i Vala gibi kurumlar tarafından yürütülmektedir (Özcan, 2017: 20).

Sultan II. Mahmut döneminin sonlarına doğru kademe olarak sıbyan mekteplerinin üstünde eğitim veren "rüşdiye" adı verilen okullar açılmıştır. Rüşdiyeler devlet dairelerine memur yetiştirmek amacıyla açılmıştır. İlk rüşdiyeler, 1839 yılında açılan "Mekteb-i Maarif-i Adliye" ve "Mekteb-i Ulûm-ı Edebiyye"dir (Zengin, 2004: s.45). Rüşdiyelerde okutulan dersler arasında Arapça sarf ve nahiv, imlâ, Türkçe okuma-yazma, Farsça, Kuran, Osmanlı, İslâm ve dünya tarihi, coğrafya ve hesap dersleri bulunmaktadır. 1867 yılından sonra bu

derslere kavaid-i osmanî, hendese ve hendese ve münşeat-ı Türkî gibi dersler eklenmiştir (Çadırcı, 2013: 287).

Tanzimat döneminde eğitim alanında yaşanan gelişmelerden bir tanesi ilk öğretmen okulunun açılışıdır. İlk öğretmen okulu rüşdiye mekteplerine öğretmen yetiştirmek amacıyla 1848 yılında kurulan Darulmuallimîn'dir (Akyüz, 2012: 177). Tanzimat döneminde eğitimde yaşanan gelişmelerden bir tanesi de ilk defa kız rüştiyelerinin açılmasıdır. İlk kız rüşdiyesi 1859 yılında Sultanahmet'te açılmış olan Cevri Kalfa İnas Rüştiye Mektebi'dir (Zengin, 2004: 46).

1869 yılından yayınlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi, Osmanlı eğitim tarihinin dönüm noktalarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu nizamname yoluyla hem İstanbul hem de vilayetlerde mevcut ve yeni açılacak okullar tek bir yasa çerçevesinde belirlenmiştir (Nurdoğan, 2016: 73). Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile yeni kurulan mektepler 3 kademe halinde düzenlenmiştir. İlköğretim; sıbyan mektepleri, ibtidailer ve rüşdiyeler şeklinde, ortaöğretim; idadiler ve sultaniler şeklinde, yüksek öğretim ise Darülfünun ve çeşitli meslekî yüksek okullar şeklinde düşünülmüştür (Ağırakça, 2013: 23).

Tanzimat döneminde eğitim alanında yaşanan önemli gelişmelerden bir tanesi de ileride imparatorluğun ve Türkiye Cumhuriyeti'nin devlet seçkinleri ile entelektüellerini yetiştirme işlevini üstlenecek olan üç eğitim kurumunun kurulmasıdır. Bunlar: Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne, Mekteb-i Sultânî (Galatasaray Lisesi) ve Darüşşafaka'dır (Somel, 2010: 77-79).

Buraya kadar Osmanlı eğitiminin modernleşme süreci hakkında bilgi verdik. Şimdi Osmanlılarda idadi mekteplerinin kuruluş süreci hakkında bilgi verilecektir.

Osmanlıda İdadiler

İdadi kelimesi “bir şeye hazırlanmaya mahsus yer” anlamına gelmektedir. Osmanlılarda idadi mektepleri rüşdiye mektebi mezunlarını yüksek okullara hazırlamak için açılan ve günümüzdeki liseye denk gelen ortaöğretim kurumlarıdır. Osmanlılarda 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesine kadar ortaöğretimin ilk kademesini oluşturmak için çeşitli rüşdiye mektepleri açılmıştır. Ancak İstanbul'da bulunan Mekteb-i Sultânî (Galatasaray Lisesi) dışında ortaöğretimin ikinci kademesine yönelik herhangi bir mektep kurulamamıştır. 1869 Maarif Nizamnamesi'nde yüksek okullara öğrenci yetiştirmek amacıyla kademe olarak rüşdiyelerin üstünde ve sultanilerin altında olmak üzere “idadi” adı verilen mekteplerin açılması planlanmıştır. Maarif Nizamnamesine göre idadiler nüfusu 1000 haneyi geçen yerleşim yerlerinde kurulacaktı. İdadi mekteplerinin inşaat ve personel dâhil bütün masrafları Vilayet maarif idaresi sandığından karşılanacaktı. İdadilerde görevli 6 muallim olacak ve bunlar İstanbul'da bulunan Darulmuallimin-i Âliye mezunlarından tayin edilecekti. Öğrenim müddeti üç yıl olan idadilere rüşdiye mekteplerinden mezun olan Müslüman ve gayrimüslim çocukları alınacak ve karma bir eğitim verilecekti. Öğrenimini tamamlayan öğrenciler yapılacak imtihanda başarılı olmaları halinde mezun olacaklardı.

Maarif-i Umumiye Nizamnamesinde açılması planlanan idadiler maddi yetersizlik ve muallim eksikliği nedeniyle hemen açılmamıştır. İlk idadi mektebi 1874 yılında İstanbul'da bulunan Darulmuallimin-i Âliye'nin içinde açılmıştır. 1876 senesine kadar İstanbul'daki idadi mekteplerinin sayısı dört veya beşe yaklaşmıştır. İstanbul'da durum böyleyken taşrada açılan ilk idadi mektebi 1875 yılında kurulan Yanya Yenişehir İdadi Mektebi'dir. İlk idadilerde Kavaid-i Osmaniye, Arapça, Farsça, Kıraat, Kitabet-i Türkî, Osmanlı ve dünya tarihi, coğrafya, hendese, jimnastik, resim, İngilizce, Almanca ve Fransızca gibi dersler okutulmaktadır (Öztürk, 2000, 464-465).

II. Abdülhamit döneminde idadilerin kurulmasına yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu dönemde devletin idadiler kurma politikasının en belirleyici özelliği, okulların inşa masraflarının karşılanması için bir finans mekanizması oluşturulmuş olmasıdır. Bu anlamda

1894 yılında oluşturulan Eğitim fonu, devletin yeni okullar inşa etmesinin önündeki engelin ortadan kaldırılmasına yönelik çok önemli bir adımdır. Bu fon öşür miktarının yükseltilmesi yoluyla oluşturulmuştur. Eğitim fonu sayesinde maarif alanında kalıcı bir sermaye akışı sağlanmış ve çok sayıda idadi mektebi inşa edilmiştir (Fortna, 2005: 151-154). Eğitim fonunun oluşturulmasının ardından ilk idadiler açılmaya başlamıştır. İlk hamlede 1885 yılından itibaren Bursa, Edirne, Yanya ve Çanakkale gibi şehirlerde birer idadi mektebi açılmıştır. (Kodaman, 1988: 119-120).

İdadi mektepleri, II. Abdülhamit döneminde sürdürülen okullaşma faaliyetleri kapsamında taşrada da yayılış göstermiştir. Bu dönemde vilayet merkezlerinde rüşdiyelerle birlikte 7 yıllık, sancak merkezlerinde ise 5 yıllık idadiler açılmıştır. Bu dönemde yaşanan mali yetersizlikler, devlet yetkililerini idadileri beş ve yedi yıllık şekilde açmaya sevk etmiştir. Çünkü maarif bütçesi, her vilayet ve sancakta yatılı 7 yıllık idadiler açılmasına el vermemektedir. Bu yüzden sancaklarda ve maarif geliri az olan vilayetlerde 5 yıllık gündüzlü idadiler açılmıştır (Şanal, 2011: 390-391).

Bu kısımda Osmanlılarda idadi mekteplerinin kuruluş süreci hakkında genel bir çerçeve çizdik. Şimdi asıl konumuz olan İzmit İdadi Mektebi'ni anlatacağız.

İzmit İdadi Mektebi

Sultan II. Abdülhamit döneminde İzmit'te inşa edilen en önemli okullardan biri de İzmit İdadi Mektebi'dir. Kitabesine göre H. 1303 (M. 1885) yılında inşa edilmiştir. Okulun resmi açılışı H. 11 Zilhicce 1302 (M. 21 Eylül 1885) tarihinde yapılmıştır. Okulda eğitim-öğretimin ise 1886-1887 döneminde başladığı belirtilmektedir (Kaya, 2009: 100). Okul bugünkü İnönü Caddesi ile Alemdar Caddesinin kesiştiği yol üzerinde inşa edilmiştir (İnal, 2001: 41). Gösterişli ve mükemmel bir şekilde yatılı olarak vücuda getirilen okulun inşa masrafının 600.000 kuruş olduğu bilinmektedir (Ünlü, 2016: 884).

İzmit İdadisinin kuruluşundan 1894-1895 eğitim-öğretim dönemine kadar okulun hoca kadrosu ile öğrenci sayıları hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. İzmit İdadisi, 1894-1895 eğitim-öğretim döneminde geçen yıldan devreden 59'u Müslüman ve 4'ü gayrimüslim olmak üzere toplam 63 öğrenci ile döneme başlamıştır. Dönemin eğitim istatistiklerine göre bu dönemde okuldaki memur ve öğretmen sayısının 11 idi. Ders yılı sonuna kadar okula yeni kaydedilen öğrenci sayısı 3 (Müslüman) idi. Ders yılı sonuna kadar okuldan herhangi bir nedenle ayrılan öğrenci sayısı ise 2 (gayrimüslim) idi. Sene sonunda sınavla diploma alan öğrencisi sayısı ise 4'ü Müslüman ve 1'i gayrimüslim olmak üzere toplam 5 kişiydi. Bu ders yılından 1895-1896 ders dönemine devreden öğrenci sayısı 59'du (Alkan, 2000: 68-69).

İzmit İdadisi'nin ileriki yıllardaki öğrenci sayılarını, görevli memur ve öğretmenler ile okutulan dersleri maarif salnamesinden takip etmek mümkündür.

Tablo 1. H. 1316 (M. 1898-1899) Maarif Salnamesine Göre İzmit İdadisi Hocaları ve Öğrenci Sayısı

İzmit İdadi Mektebi'nde Görevli Hocalar, Verdikleri Dersler ve Öğrenci Sayıları (Salname, 1316: 1228)			
Öğretmenler ve Dersler	Öğrenci Sayısı		Ders Dönemi
Abdullah Selim Bey (Müdür): Fransızca, Usul-i Defteri ve Malumat-ı Fenniye	M.	GM.	
	111	4	

Mazhar Efendi: Kavaid Recep Rüştü Efendi: Hendese, Hesap, Cebir ve Coğrafya Hafız Ali Efendi: Arabi, Farisi ve Türkçe Nuri Bey: Tarih Serkiz Efendi: Resim Hacı Ahmet Efendi: Ulum-ı Diniye	115	H. 1313-1314 (M. 1895-1896/1896-1897)
---	-----	--

Tablo 1'e göre H.1313-1314 (M. 1895-96/1896-97) eğitim-öğretim döneminde İzmit İdadisi'nde 111 Müslüman ve 4 gayrimüslim olmak üzere toplam 115 öğrenci bulunmaktadır. Tabloda görülen hocalar dışında okulda görevli 2 tane de hademe bulunmaktadır. Bu dönemde okulda tarih dersleri veren mutasarrıflık Maiyyet Memuru Mehmed Nuri Efendi'nin Alucra Kaymakamlığı'na tayini nedeniyle açıkta kalan tarih dersinin muallimliğine idadide kitabet-i resmiye muallimi olan Mazhar Bey tayin edilmiştir (BOA, 1899).

Tablo 2. H. 1317 (M. 1899-1900) Maarif Salnamesine Göre İzmit İdadisi Hocaları ve Öğrenci Sayısı

İzmit İdadi Mektebi'nde Görevli Hocalar, Verdikleri Dersler ve Öğrenci Sayıları (Salname, 1317: 1452-1453)			
Öğretmenler ve Dersler	Öğrenci Sayısı		Ders Dönemi
	M.	GM.	
Abdullah Selim Bey (Müdür): Fransızca, Usul-i Defteri ve Malumat-ı Fenniye Ali Mazhar Bey: Kitabet-i Resmiye Recep Rüştü Efendi: Hendese, Hesap ve Coğrafya Fehmi Bey: Tarih Ali Rıza Efendi: Türkçe ve İhtiyat Şubesi Hafız Ali Efendi: Arabi, Farisi Serkiz Efendi: Resim Hacı Ahmet Efendi: Ulum-ı Diniye Müftü Hasan Fehmi Efendi: Hüsn-i Hat Hacı Kadri Efendi: Ser Mubassır Hafız Mehmed Efendi: Mubassır-ı Sani	103	7	H. 1314-1315 (M. 1896-1897/1897- 1898)
	110		

Tablo 2'ye göre H.1314-1315 (M. 1896-97/1897-98) eğitim-öğretim döneminde İzmit İdadisi'nde 103 Müslüman ve 7 tane de gayrimüslim olmak üzere toplam 110 öğrenci bulunmaktadır. Tabloda görülen hocalar dışında okulda görevli 2 tane de hademe bulunmaktadır. Okulda Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca gibi dil derslerinin yanı sıra Usul-i Defteri, Malumat-ı Fenniye, Kitab-ı Resmiye, Hendese, Hesap, Tarih, Coğrafya, Resim, Hüsn-i Hat, Ulun-ı Diniye gibi dersler okutulmaktadır.

Tablo 3. *H. 1318 (M.1900-1901) Maarif Salnamesine Göre İzmit İdadisi Hocaları ve Öğrenci Sayısı*

İzmit İdadi Mektebi'nde Görevli Hocalar, Verdikleri Dersler ve Öğrenci Sayıları (Salname, 1318: 1626-1627)			
Öğretmenler ve Dersler	Öğrenci Sayısı		Ders Dönemi
	M.	GM.	
Abdullah Selim Bey (Müdür): Fransızca, Malumat-ı Fenniye Usul-i Defteri, Türkçe ve Cebir Recep Rüştü Efendi: Hendese, Hesap ve Coğrafya Hafız Ali Efendi: Arabi, Farsî Hacı Ahmet Efendi: Ulum-ı Diniye Mazhar Bey: Kitabet ve Ahlâk Fehmi Bey: Tarih Ali Rıza Efendi: Türkçe Hasan Efendi: Hüsn-i Hat Serkiz Efendi: Resim Hacı Kadri Efendi: Mubassır-ı Evvel Hafız Mehmed Efendi: Mubassır-ı Sani	113	22	H. 1315-1316 (M. 1897- 1898/1898-1899)
	135		

Tablo 3' göre H.1315-1316 (M. 1897-98/1898-99) eğitim-öğretim döneminde İzmit İdadisi'nde 113 Müslüman ve 22 tane de gayrimüslim olmak üzere toplam 135 öğrenci bulunmaktadır. Tabloda görülen hocalar dışında 2 tane de hademe görev yapmaktadır. Okulun öğrenci sayısında bir önceki döneme göre artış gözlenmiştir. Bu dönemde okulda okutulan dersler arasında Türkçe, Arapça, Farsça ve Fransızca gibi dil derslerinin yanı sıra Usul-i Defteri, Malumat-ı Fenniye, Cebir, Kitabet, Ahlâk, Hendese, Hesap, Tarih, Coğrafya, Resim, Hüsn-i Hat ve Ulun-ı Diniye gibi dersler bulunmaktadır.

Tablo 4. *H. 1319 (M. 1901-1902) Maarif Salnamesine Göre İzmit İdadisi Hocaları ve Öğrenci Sayısı*

İzmit İdadi Mektebi'nde Görevli Hocalar, Verdikleri Dersler ve Öğrenci Sayıları (Salname, 1319: 949-950)			
Öğretmenler ve Dersler	Öğrenci Sayısı		Ders Dönemi
	M.	GM.	
Hüseyin Hüsnü Bey (Müdür): Fransızca, Malumat-ı Fenniye Usul-i Defteri, Cebir ve Türkçe Recep Rüştü Efendi: Coğrafya, Hesap ve	128	27	H. 1316-1317

Hendese Hafız Ali Efendi: Arabi, Farsî Hacı Ahmet Efendi: Ulum-ı Diniye Mazhar Bey: Kitabet ve Ahlâk Fehmi Bey: Tarih Ali Rıza Efendi: Türkçe Vekil Şevki Efendi: Hüsn-i Hat Serkiz Efendi: Resim Hacı Kadri Efendi: Mubassır-ı Evvel Mehmed Efendi: Mubassır-ı Sani	155	(M. 1898-1899/1899-1900)
---	-----	--------------------------

Tablo 4'e göre H.1316-1317 (M. 1898-99/1899-1900) eğitim-öğretim döneminde İzmit İdadisi'nde 128 Müslüman ve 27 tane de gayrimüslim olmak üzere toplam 155 öğrenci bulunmaktadır. Tabloda görülen hocalar dışında 2 tane de hademe görev yapmaktadır. Okulun öğrenci sayısında bir önceki döneme göre artış yaşanmıştır.

1902 yılında (H. 1320) İzmit İdadî Mektebi'nde tarih muallimliği yapan Fehmi Efendi'nin başka bir hizmete geçmesinden dolayı boşta kalan tarih dersinin muallimliğine idadi mektebi müdürü olan Hüsnü Efendi'nin tayin edilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Fransızca dersinin muallimliğine Mekteb-i Sultânî (Galatasaray Lisesi) mezunlarından olan ve idadide Türkçe ve Ahlâk muallimliği yapan Ali Mazhar Efendi tayin edilmiştir (BOA, 1902).

Tablo 5. H. 1321 (M. 1903-1904) Maarif Salnamesine Göre İzmit İdadisi Hocaları ve Öğrenci Sayısı

İzmit İdadî Mektebi'nde Görevli Hocalar, Verdikleri Dersler ve Öğrenci Sayıları (Salname, 1321: 715)			
Öğretmenler ve Dersler	Öğrenci Sayısı		Ders Dönemi
Hüseyin Hüsnü Bey (Müdür): Malumat-ı Ziraîye ve Sıhhiye, Tarih, Ulum-ı Eşya ve Usul-i Defteri	M.	GM.	H. 1318-1319 (M. 1900-1901/1901-1902)
	111	30	
Recep Rüştü Efendi: Coğrafya ve Hesap Hafız Ali Efendi: Arabi, Farsî Hacı Ahmet Efendi: Ulum-ı Diniye ve Ahlâkiye Ali Mazhar Bey: Fransızca Fehmi Bey: Tarih Ali Rıza Efendi: Hendese ve Türkçe Hüseyin Bedreddin Efendi: Hüsn-i Hat Serkiz Efendi: Resim Hacı Kadri Efendi: Ser Mubassır Hafız Mehmed Efendi: Mubassır-ı Sani	141		

Tablo 5'e göre H.1318-1319 (M. 1900-1901/1901-1902) eğitim-öğretim döneminde İzmit İdadisi'nde 111 Müslüman ve 30 tane de gayrimüslim olmak üzere toplam 141 öğrenci bulunmaktadır. Okulun öğrenci sayısında bir önceki döneme göre azalma yaşanmıştır.

Tablolardan görüleceği gibi bahsi geçen yıllarda İzmit İdadisi'nde iki farklı müdür görev yapmıştır. Okulda ders veren hocaların dışında görevli mubassırlar (gözetmenler) ve hademeler (hizmetçiler) bulunmaktadır. Yine bahsi geçen yıllarda okulda Arapça, Farsça, Fransızca, Türkçe, Tarih, Coğrafya, Malumat-ı Fenniye, Malumat-ı Ziraiye ve Sıhhiye, Usul-i Defteri, Ulum-ı Diniye, Ulum-ı Eşya, Cebir, Hesap, Hendese, Kavaid, Kitabet, Ahlâk, Resim, Hüsn-i Hat dersleri verilmiştir.

Bir arşiv belgesine göre 1904 yılında İzmit İdadi Mektebi'nin sınıf defterleri bittiğinden dolayı Maarif-i Umumiye Nezareti tarafından okula beş adet sınıf defteri gönderilmesi istenmiştir (BOA, 1904).

1907 yılında İzmit İdadi Mektebi Türkçe ve coğrafya muallimi olan Halil Efendi'nin Alay Müftülüğü'ne tayini sebebiyle açıkta kalan üçüncü ve dördüncü seneler Türkçe muallimliğine birinci ve ikinci seneler Türkçe muallimi olan Ali Rıza Efendi, coğrafya muallimliğine de mektep müdürü olan Hasib Efendi tayin edilmiştir. Ayrıca birinci ve ikinci seneler Türkçe muallimliğine de Darüşşafaka talebelerinden ve Midilli İdadi Mektebi mezunlarından olan Sabri Efendi tayin edilmiştir (BOA, 1907).

XIX. yüzyıl sonunda müstakil bir sancak haline gelen İzmit'te maarif hizmetleri de İzmit Mekteb-i İdadisi Müdürlüğü tarafından yürütülmüştür. Bu kapsamda, İzmit İdadi müdürleri sancak dâhilinde yer alan çeşitli mekteplerde teftişler yapmışlardır. Ayrıca mekteplerin ihtiyaçları doğrultusunda İstanbul'dan getirilmesi gereken şehadetname (diploma), harita, sınıf defteri program, talimat vb. belgelerin işlemleri konusundaki resmi yazışmalar da İzmit İdadi Müdürleri tarafından yapılmıştır (Demirel, 2016: 1728).

1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi'nin kararlarından bir tanesi de vilayet merkezlerinde sultanilerin açılmasıydı. Bu karar doğrultusunda aralarında İzmit İdadisi'nin de bulunduğu okullar H.1328-1329 / M. 1910-1911 senesinde sultaniye çevrilmiştir (Kaya, 2009: 100).

1919 yılında İzmit Hükümet Konağı olarak kullanılan Kasr-ı Hümayun'un İngilizler tarafından ele geçirilmesi nedeniyle sultani binası hükümet konağı olarak kullanılmıştır. Dönemin İzmit Mutasarrıfı olan Ali Suat Bey, Dâhiliye Nezareti'ne yazdığı bir yazıda hükümet konağının sultani binasına taşınmasından dolayı öğrencilerin ders yapamadığını ve aynı binada bulunan Darülmuallimin Okulu'nun da tatil edildiğini belirtmiştir. Ali Suat Bey'in bu ifadelerinden hareketle o tarihlerde sultaninin bünyesinde bir de Darülmuallimin Okulu bulunduğunu söyleyebiliriz (Kaya, 2009: 100).

Okul 1922-1923 eğitim-öğretim döneminde "Akçakoca Numune Mektebi" adıyla yeniden açılmış ve 1926 yılından itibaren karma öğretime başlanmıştır. Aslında ahşap olan okulun üzerine 1959 yılında bir kat daha ilave edilerek okul binası betonarmeye dönüştürülmüştür. (Ulugün, 2002: 200-201) Okul 1993-94 eğitim-öğretim döneminde "Gazi Lisesi" adını alarak lise olmuştur. Günümüzde de Gazi Lisesi olarak devam etmektedir.

Resim 1. Amerikan Kongre Kütüphanesi II. Abdülhamit Koleksiyonundan İzmit İdadi Mektebi

Sonuç

Osmanlı eğitimi XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren modernleşme sürecine girmiştir. Eğitimin modernleştirilmesine yönelik ilk ciddi adımlar II. Mahmut döneminde atılmıştır. Bu dönemden itibaren atılan adımlar sayesinde hem eğitimde modern bir teşkilatlanmaya gidilmiş hem de modern örgün eğitim kurumları tesis edilmiştir. 1869 yılında yayımlanan Maarif Nizamnamesi ile eğitimde köklü bir dönüşüm sürecine girilmiştir. Bu nizamname ile yeni açılacak olan modern eğitim kurumlarının nerelerde ve hangi koşullar altında açılacağı tek bir yasa çerçevesinde belirlenmiştir. Maarif Nizamnamesi kapsamında açılması planlanan örgün eğitim kurumlarından bir tanesi de idadi mektepleridir. İdadi mekteplerinin açılmasına yönelik en ciddi adımlar Sultan II. Abdülhamit döneminde atılmıştır. Bu dönemde sürdürülen okullaşma politikası kapsamında İstanbul ve taşrada birçok yeni idadi mektebi açılmıştır. Bu dönemde Osmanlı taşrasında açılan en önemli idadilerden bir tanesi de İzmit İdadi Mektebi'dir. İzmit İdadi Mektebi kitabesine göre 1885 yılında inşa edilmiştir. Çalışmamız kapsamında mektebin muallim kadrosu ve öğrenci sayıları ile mektepte okutulan dersler hakkında detaylı bilgilere ulaştık. Okulda yaşanan muallim değişikliklerini yansıtmaya çalıştık. Ayrıca, mektepte hangi derslerin okutulduğunu ve bu derslere hangi muallimlerin girdiğini tablolar vasıtasıyla ayrıntılı bir şekilde açıkladık. Son olarak İzmit İdadi Mektebi'nin Osmanlı sonrası geçirdiği değişim sürecinden bahsettik.

Kaynakça

Osmanlı Arşivi

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye 1316

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye 1317

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye 1318

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye 1319

Salnâme-i Nezâret-i Maârif-i Umûmiyye 1321

Ağırakça, G. P. (2013). *Mekteplerde Ahlâk Eğitim ve Öğretimi (1839-1923)*. İstanbul: Çamlıca Yayınları

Akyüz, Y. (2012). *Türk Eğitim Tarihi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları

Alkan, M. Ö. (2000). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Modernleşme Sürecinde Eğitim İstatistikleri 1839-1924*. Ankara: Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları

Bilim, C. Y. (1999). Osmanlılar'da Eğitimin Çağdaşlaşması Askeri Okullar, *Osmanlı Ansiklopedisi*. içinde (5, 237-244). Ankara: Yeni Türkiye Yayınları

Çadircı, M. (2013). *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları

Demirel, F. (2016). Müstakil Sancak Maârif Müdürlüğüne Bir Örnek: İzmit Mekteb-i İdâdî Müdürlüğü. *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II*. içinde (III, 1723-1729). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları

Fortna, B. C. (2005). *Mekteb-i Hümayûn: Osmanlı İmparatorluğu'nun Son Döneminde İslâm, Devlet ve Eğitim* (Birinci Baskı). İstanbul: İletişim Yayınları

İnal, N. (2001). İzmit İdadisi'nden Gazi Lisesi'ne. *M. Sabri Yalım'a Armağan* içinde (40-59). İzmit: Kocaeli Dokümantasyon Merkezi

Kaya, Ş. (2009). *Tanzimat'tan Günümüze İzmit Kenti (1839-1938)*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları

Kodaman, B. (1988). *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: TTK Basımevi

Nurdoğan, A. M. (2016). *Modernleşme Döneminde Osmanlı'da İlköğretim (1869-1914)*. İstanbul: Çamlıca Basım Yayın

Özcan, T. (2017). *Merkezi ve Modern Eğitim Kapsamında Osmanlı Gayrimüslim Cemaat ve Yabancı Okulları*. Ankara: Gece Kitaplığı

Öztürk, C. (2000). İdâdi. *D.İ.A.* içinde (21, 464-466). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

Somel, S. A. (2010). *Osmanlı'da Eğitimin Modernleşmesi (1839-1908) İslâmlaşma, Otokrasi ve Disiplin* (Birinci Baskı). (O. Yener, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları

Ulugün, F. Y. (Ed.). (2002). *Osmanlı ve Ulusal Kurtuluş Dönemi'nde Kocaeli*. Kocaeli: Kocaeli Yüksek Öğrenim Derneği Yayınları

Ünlü, M. (2016). II. Abdülhamit Döneminde İzmit'te İmar Faaliyetleri. *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu -II.* içinde (II, 877-891). Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Dairesi Başkanlığı Yayınları

Zengin, Z. S. (2003). *II. Abdülhamit Dönemi Örgün Eğitim Kurumlarında Din Eğitimi ve Öğretimi 1876-1908*. Adana: Baki Kitabevi

<https://www.loc.gov/item/2001700292/> (erişim 02.05.2019).